

BARNEHAGEN SOM IDENTITETSSKAPENDE KONTEKST

- ET FORSKNINGSPROSJEKT I STARTFASEN

Innlegg på

FORSKNINGS DAGENE 2009 – HØGSKOLEN I NESNA

- Anita Berg-Olsen -

Innledning

St.meld. 41 (2008-2009) – Kvalitetsmeldingen slår fast at forskningsbasert kunnskap er en forutsetning for kvalitetsutviklingen i barnehagesektoren. Denne sektoren har gjennomgått og står overfor store utfordringer i tiden framover. Dette påkaller behov for ulike typer informasjon og kunnskap om det som forgår på dette feltet – både for å utvikle praksisfeltet, men også for å kunne drive en god politikkutforming som baseres på oppdatert kunnskap. Det er en bred oppfatning at barnehager i Norge er et område som er underforsket, og at kunnskapsgrunnlaget på barnehagefeltet ikke er godt nok. Forskning i denne sektoren har i stor grad dreid seg om problemstillinger knyttet til antall og fordeling av barnehageplasser. Andre områder som har vært forsket på er: brukertilpasning, forholdet mellom barn og voksne, problemstillinger knyttet til spesialpedagogikk, språklig minoriteter i barnehagen. I den senere tid har det vært en økt interesse for barn som subjekter og meningsskapere, deres opplevelser og læring i barnehagen. Dette til tross er det fortsatt lav interesse for forskning der barn er studieobjekter (Borg m/fl.2008).

Barnehagedekningen i Norge er på ca. 88, 5% (SSB 2009). Dette tilsier at barnehagen som samfunnsinstitusjon har fått en betydelig posisjon som utdanningsinstitusjon. Det tilsier også at barnehagen får en stadig større og tidligere innflytelse på barns liv og utvikling. Den senere tids utvikling på barnehagesektoren har gått fra å være et tilbud for kvinner som ønsker å gå ut i arbeidslivet med vekt på omsorg og oppdragelse, til et mye større fokus på læring og det pedagogiske arbeidet mot det barn skal lære i barnehagen. I barnehagen skal det fokuseres i større grad enn tidligere på livslang læring og utvikling av grunnleggende ferdigheter. Rammeplanen understreker barnehagens rolle som både omsorgs- og læringsarena: ”*Barnehagens innhold skal bygge på et helhetlig læringssyn, hvor omsorg, lek og læring skal være sentrale deler. I tillegg er sosial og språklig kompetanse samt sju fagområder viktige deler av barnehagens læringsmiljø*” (KUD 2006). Gjennom medvirkning skal barn være aktive deltakere og få innflytelse slik at de utvikler en demokratisk kompetanse. I barnehagen skal kompetente førskolelærere legge til rette for allsidige opplevelser og erfaringer i både formelle og uformelle læringssituasjoner. Gjennom likeverdige relasjoner og samspill mellom

ulike parter skal barn oppleve omsorg og tilhørighet i miljøet.

Hva er det som foregår i barnehager? Det har vært utgangspunkt for min interesse bak prosjektet jeg har kalt "*Barnehagen som identitetsskapende kontekst*". Hva er det barn opplever i barnehager, og som er med på å skape identiteter til barna de berører?

Jeg vil her presentere et forskningsprosjekt som har som mål å generere kunnskap om barnehager, læring og læringsbetingelser.

Teoretisk bakgrunn

Nyere forskning på barn har et annet syn på barndom enn tidligere. Barn betraktes som sosiale, aktive, involverte og kompetente som interagerer med andre fra fødselen av. Barndom som en livsfase har en egenverdi i seg selv, og ikke som et stadium på vei mot å bli voksen som utviklingens mål. Barns utvikling ses på som noe som i sitt vesen er sosialt, kulturelt og historisk foranderlig, og at utviklingsprosesser ikke kan betraktes som universelle. Det betyr at utvikling vil være forskjellig avhengig av hvilken sosial, kulturell og historisk kontekst barnet befinner seg i (Skarre Aasebø og Melhuus 2005).

I en slik sammenheng blir begrepet *læring og sosialisering* to gjensidig avhengige begrep som må forstås sett i lys av individets aktivitet i forhold til kultur og kontekst. Begrepet *sosialisering* er da en prosess som setter barnet i stand til å skape seg selv, sin identitet og relasjoner til omverdenen, også til å kunne endre samfunnsstrukturene som det gjennom sosialiseringen vokser inn i. Barnet konstruerer seg selv og omverdenen gjennom de redskaper og referanser kulturen tilbyr. Dette betyr at når man skal beskrive forhold som fremmer barns utvikling, møter man straks vanskeligheten med et vell av utviklingsveier knyttet opp mot ulike kulturer. Alle barnehager er forskjellige, der forskjelligheten springer ut fra de oppfatninger, holdninger og antakelser som ligger i de ulike barnehagekulturers oppdragelsesformer og den livsformen som dominerer i den enkelte barnehagen. Forskjeller i holdninger, oppfatninger og antakelser preger førskolelærere i deres sosial handling, som igjen preger oppdragelsesformene som barna blir utsatt for i de ulike barnehagene (Huneide 2003). Det barn lærer i barnehagen er å "gå i en spesifikk barnehage". Slik kan vi si at læring er kulturelle prosesser som alltid vil måtte forstås i lys av de konkrete sammenhengene de oppstår og forekommer i. Læring og meningsskaping er i et slikt perspektiv kontekstavhengig.

Barnehagen som pedagogisk kontekst

Barnehagen som pedagogisk kontekst må da forstås som den arena og sosiokulturelle sammenhengen som sosialisering, læring, og oppdragelse forekommer i, og som forholdene i og omkring barnehagen som pedagogisk handling og aktiviteter foregår innenfor. Denne prosessen kan sees på som et ”spill” som inkluderer en skjult agenda om hvem barna i denne barnehagen er, hvordan de skal forholde seg til hverandre, hvordan de skal svare i ulike situasjoner, hvilken stil og sjanger de skal bruke ift. venner og voksne, og hvordan de skal framtre i ulike sammenhenger. Det handler om hvilke sosiale og kulturelle koder som læres og hvordan de mestres, og om hvilke ferdigheter som beherskes. Hvordan disse ferdighetene mestres, påvirker i neste runde barns selvfølelse og selvtillit, og blir markører for andre og seg selv – en sosial identitet.

Selv om Rammeplanen (KUD 2006) gir overordnede retningslinjer, verdier og prioriteringer som skal prege innholdsutvelgelsen og læringsmiljøet i barnehagen, er det likevel relativt stor handlingsfrihet til å velge hva barnehagen skal være. Det forutsettes at personalet skal tolke og gi handling til hva som er grunnleggende verdier og kunnskaper på de sentrale områdene i rammeplanen. De må selv definere og konkretisere begreper som kulturformidling og kulturskaping ut fra lokale forutsetninger (Bjerkestrand og Pålerud 2007). Rammeplanen tolkes og forstås på ulike måter, og fører til mange ulike praksiser. Hvordan innholdet tolkes, forstås, konkretiseres og iverksettes vil ha konsekvenser for hva barn lærer, og hvilke læreprosesser barnehagen legger til rette for. Denne pedagogiske friheten har åpnet for utviklingen av ulike typer barnehager med ulike profiler. Spenninger mellom politiske og faglige mål, sosiokulturelle og kontekstuelle forskjeller, ulike syn hos førskolelærere, ulike perspektiver innad i personalgrupper, og ulike behov blant foreldrene fører til at det er mange og flertydige forventninger til hva en barnehage skal være for barn. Montessori-barnehager, natur- og friluftsbarnhager, Reggio Emilia-barnehager, gårdsbarnehager, kulturbarnhager gir alle uttrykk for spesifikke tolkninger, tilrettelegginger av spesielle læringsmiljøer og valg av innhold som vil få betydning for den pedagogiske virksomheten, og dermed for barns meningsdanning om sin egen virkelighet og om seg selv.

Problemstilling

Med dette som utgangspunkt ønsker jeg gjennom dette prosjektet å sette fokus på pedagogisk virksomhet i ulike barnehager, der jeg er ute etter å forstå hvordan førskolelæreres tolkninger, vurderinger og handlinger konstituerer en spesifikk pedagogisk kontekst og kunnskapsutvikling som får betydning for barnas læring og identitetsdanning.

Problemstillingen er: *Hvilken betydning har den pedagogiske konteksten i ulike barnehager for barns læring og identitetsdanning?* Dette overordnede spørsmålet er todelt : 1) *hvordan den pedagogiske konteksten i barnhager konstitueres mellom ytre og indre kontekstbetingelser*, i tillegg til 2) *hvordan barn skaper mening om seg selv og miljøet*. Med dette som utgangspunkt vil det måtte genereres flere underspørsmål som omfatter kulturell forståelse, oppdragelsesformer, organisering, didaktisk tilrettelegging, innhold, aktiviteter og barns meningsskaping.

Hensikten med prosjektet er å synliggjøre hvordan ulike kontekstbetingelser i ulike barnehager er med på å konstituere den pedagogiske praksis som utøves. En beskrivelse av utført pedagogisk virksomhet, og hvilken kunnskap og forståelse som ligger til grunn for denne praksis, kan gi et grunnlag for å forstå hvilke læringsmuligheter som gis i barnehager, og hvilke barn vi har med å gjøre. En slik beskrivelse kan også legge grunnlag for å vurdere hvilke forutsetninger oppvekst, sosialisering og barnekultur gir for pedagogisk virksomhet, og hvilke muligheter som kan utnyttes bedre i barnehagen. Kunnskapen som genereres fra dette prosjektet vil kunne gi et viktig bidrag til forståelse og innsikt om barnehagen som samfunnsinstitusjon, hva slags kunnskap den konstituerer, og hvordan kontekstuell og sosial læring berører barns selvforståelse og identitet.

Målgruppe

Dette handler om at barnehager er spesifikke sosiokulturelle felt med sin egen interne mening. Min interesse fordrer da at jeg velger ut spesifikke enheter som skal studeres, ettersom jeg er opptatt av barnehager som kontekstuell praksis. Jeg ønsker derfor å undersøke flere ulike barnehager med ulike pedagogiske profiler. Jeg er da først og fremst opptatt av hvordan de profesjonelle førskolelærerne forstår sin egen rolle som medkonstruktører av barns selvforståelse – både i tanke og handling. I tillegg vil barna være en viktig målgruppe, der også foreldrene vil kunne bidra med verdifull informasjon og data.

Metode

Min hovedinteresse er knyttet til mennesker og handling i en pedagogisk kontekst. Valg av design vil da tilsi en eksplorerende, kvalitativ studie med feltarbeid som utgangspunkt for datainnsamling. Jeg definerer dette arbeidet som en pedagogisk kasusstudie for å komme fram til en helhetlig og omfattende forståelse av ulike barnehager som pedagogisk kontekst, der målet er å studere meningsskaping gjennom å gi nær og systematisk oppmerksomhet til det

som skaper mening i den lokale konteksten. Jeg forutsetter da at dem jeg skal studere lever i spesifikke settinger, med spesifikke opplevelser og livssituasjoner som er påvirket av den konteksten de opptrer i, og der de igjen gjensidig påvirker konteksten. Det spesifikke empiriske materialet vil bli samlet inn gjennom intervju, observasjoner og dokumentstudier. Jeg vil i første omgang velge 4 – 6 barnehager i nær tilknytning til Høgskolen i Nesna (Rana, Vefsn, Alstahaug). Disse barnehagene velges ut etter strategiske prinsipper der alle skal ha ulike avklarte pedagogiske profiler (natur-, fritids-, kultur-/ barnehager). De skal også ligge i ulike geografiske miljøer (urbane/ rurale, kyst/ innland). Utvalget vil også representere små og store barnehager.

Innhold

Prosjektideen dreier seg om kulturelle, sosiale, relasjonelle, pedagogiske og didaktiske sider ved barnehagen som læringsarena og barns meningsskaping. Undersøkelsen vil konsentrere seg om forhold som knytter seg direkte til hovedproblemstillingen. Rogoff (1995) viser hvordan en analytisk tilnærming innenfor et sosiokulturelt perspektiv må involvere tre nivåer for å kunne forstå relasjonen mellom individuell utvikling og sosial handling: *det kulturelle nivået, samhandlingsnivået og det individuelle nivået*. Med bakgrunn i Rogoffs analysemodell, vil dette være relevante tema å ta opp for å forstå barnehagen som kulturell og pedagogisk kontekst:

Ytre kontekstbetingelser

Disse kan være ytre rammefaktorer som lovverk og læreplaner, økonomi, sosiodemografiske og sosiokulturelle forhold i kulturen og nærmiljøet.

Indre kontekstbetingelser: I tillegg er konteksten konstituert av indre kontekstbetingelser som omfatter barna, de voksne og deres kompetanse, sosiokulturelle forhold i nærmiljøet, beliggenhet, tradisjoner, verdier og holdninger, forventninger, begrunnelser og mål som formidles. Denne konteksten kan forventes å ha en stor betydning for barns meningsskaping, og for hvordan pedagogisk praksis utøves:

Hva nå?

Dette er som tittelen antyder et prosjekt som er i startgroppen, og ennå på det teoretisk og planleggingsmessige stadiet. For å komme videre er jeg avhengig av å få innpass i barnehager som kan åpenbare hjelpe meg til å virkeliggjøre de tankene og problemstillingene som jeg har skissert her. Jeg håper inderlig at flere i praksisfeltet vil synes at dette er like spennende og interessant som jeg, og kan bli med som aktive medkonstruktører i dette arbeidet.

LITTERATUR

Bjerkestrand, M. og Pålerud, T.(red). (2007). *Førskolelæreren i den nye barnehagen – fag og politikk*. Bergen: Fagbokforlaget.

Borg, E., Kristiansen, I.-H. og Backe-Hansen, E. (2008). *Kvalitet og innhold i norske barnehager. En kunnskapsoversikt*. Oslo: Nova Rapport 6/2008.

Huneide, K. (2003). *Barns livsverden. Sosiokulturelle rammer for barns utvikling*. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag.

Kunnskapsdepartementet (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo: KUD.

Rogoff, B. (1995). Observing socialcultural activity on three planes: participatory appropriation, guided participation and apprenticeship. I: Wertsch, J.V. et al (red.) *Sociocultural Studies of Mind*. New York: Cambridge University Press.

Skarre Aasebø, T., og Melhuus, E. C. (2005). *Rom for barn – rom for kunnskap. Kropp, kjønn, vennskap og medier som pedagogiske utfordringer*. Bergen: Fagbokforlaget.

SSB. (2009). *Barn i barnehager, etter alder og fylke. 2009 (Rettet 6. oktober 2010)*

St.meld. nr. 41 (2008 – 2009). *Kvalitet i barnehagen*.